

За всієї своєї моралістичності, це – насамперед казка, повчально-розважальна історія. І розважальний момент тут, безсумнівно, переважає. Сприйняття історії задають яскраві барви одягу персонажів та інтер'єрів. Вже сама південна природа визначає звучання історії: це не стриманий англійський клімат і не похмурі пейзажі Швеції, що фігурують у першоджерелі і задають приглушений колорит екранізації Роуга. Це – яскраві й теплі барви, що в них саме зло видається майже карнавальним, геть не страшним і загалом таким, що чекає, коли його на решті подолають (операторська робота Дона Майкла Берджесса). Тож глядач може без страху споглядати за дійством, чекаючи, коли винахідливість та єдність позитивних персонажів допоможуть здолати сили зла. Навіть привнесені авторською фантазією додаткові ознаки відьомства – подовжені кути рота, що уподібнюють його

до зміїної пащі, та зміїний хвіст Верховної Відьми – не роблять їх моторошними.

«Відьми» Роберта Земекіса – «гламуризована» версія казки Даля. Остання ж, стилізована під оповідь маленького хлопчика, гламуризованою аж ніяк не є. Кінострічка зберігає оповідь від першої особи – вона виступає обрамленням основної частини – проте, як уже згадувалося, визначальною тут стала не вона, а візуальний ряд. Саме ця візуальна безжурність, попри похмурий підтекст – а може, і завдяки йому? – так надається до перегляду непривітними зимовими вечорами. Парадоксальним чином цей зразок голлівудського кіноблиску перегукується зі своїм далеким пращуром – страшною казкою, химерно розквітченою фантазією оповідача, що її так приємно слухати біля вогнища, жахаючись і захоплюючись неймовірною, а проте по-своєму і життєвою історією.

Митець у ролі потішного звіра

Анастасія Пащенко

«Урсус. Кавказький бурий ведмідь»

Сценаристи: Заза Буадзе, Отар Шаматава

Режисер Отар Шаматава

Оператор Сергій Борденюк

У ролях: Ніка Тавадзе, Богдан Бенюк, Жозефіна де ла Баум,

Крістіан Ульмен, ведмідь Тіма

Україна, Грузія, Німеччина, Болгарія. 2019

Богдан Бенюк у фільмі «Урсус. Кавказький бурий ведмідь». Режисер Отар Шаматава. Україна, Грузія, Німеччина, Болгарія. 2019.

Фантастичне роуд-муві про втечу з незатишної батьківщини на чужий, проте рятівний Захід – так можна означити «Урсус» Отара Шаматави. Копродукція, представлена на тогорічному Одеському МКФ, переносить глядача у незатишний світ початку дев'яностих. Якщо для України цей час ознаменувався соціальними й економічними труднощами перехідного після розпаду імперії часу, Грузія пережила громадянську війну. Саме сценами вуличних боїв відкривається фільм, і в цьому обрамленні вперше постає герой Ніко (Ніка Тавадзе) – воїн і митець, що з товаришем дивиться на Велику Ведмедицю й згадує, як мріяв здобути «Золотого ведмедя» Берлінале.

Тема ведмедя, що вводиться у такому незвичному ключі, не випадкова. Вона не лише покликається на ключову для сюжету фігуру ведмедя, а й певною мірою характеризує самого героя. «Воїн і митець» звучить гордо, але у випадку Ніки це поєднання знаменує радше незакріпленість, вимушений відрив від улюбленої справи: війна забирає героя від режисури, і вона ж знищує його рідну кіностудію і заодно фільм – можливо, той самий, що приніс би йому «Золотого ведмедя». Тож Ніці, що вирішує повернутися до мирного життя, залишається замість «золотого» – кіно-

студійний ведмідь Чола, замість кіностудії – фургончик знімальної групи, а замість відданого кінематографічного поchtу – старий каскадер Хома (Богдан Бенюк).

«Ведмежа» атрибутика, як і проміжне становище героя, розгубленого в новому, негостинному світі, нагадує про інший твір – «Звичайне диво» Євгенія Шварца, історію ведмедя, перетвореного чарівником на юнака. Ніко потрапляє у дзеркальну ситуацію: щоб вирватися зі своєї життєвої пастки, він сам перевтілюється у звіра. Чола, якого герой має доправити до берлінського зоопарку, гине – і Ніко вбирається в його шкуру та у супроводі Хоми тим самим фургончиком рушає до неблизької Німеччини. Головний художній хід фільму – звернення до такої собі негучної, наскрізь побутової фантастики (Грузія, як і Україна, має свою традицію поетичного кіно, де образ важить більше за слово і межа між уявним та реальним може бути вельми хиткою). Кожного разу, надягаючи Чолину шкуру, людина зовнішньо стає ведмедем; у фіналі цей мотив одержав раціональне пояснення – що не пішло на користь історії, убивши її фантазійний шарм. Є у мотиву ведмедя й інший підтекст, некомпліментарний для показаного у фільмі грузинського, ширше – пострадянського

Казка, казка, казка... І що?

Сергій Тримбач

«Казки старого мельника» за книгою Сергія Ухачевського
Автор сценарію Сергій Гаврилюк
Режисер Олександр Ітигілов-молодший
Оператор Сергій Борденюк
У ролях: Ада Роговцева, Анатолій Хостікоєв, Олексій Богданович, Анна Кошмал, Валентин Томусяк, Ірма Вітовська, Остап Ступка, Євгенія Гладій

Олексій Богданович і Ада Роговцева
у фільмі **«Казки старого мельника»**.
Режисер Олександр Ітигілов-молодший. 2021.

світу. Того світу, який для світу західного, втіленого німцем Гельмутом Мурнау, постає таким собі чудернацьким простором видовища й своєрідної дикості. Звідти, що-правда, можна вивести собі дружину, а от її колишній чоловік-кінорежисер може вирватися на Захід лише у принизливій ролі супроводжувача для ведмедя, запрошеного до зоопарку; в ході сюжету ж герой обирає роль ще більш принизливу – самого ведмедя. Митець у ролі потішного звіра – образ промовистий і трагічний. Утім, тут – радше трагікомічний. Загалом, Ніко, попри свої митарства, зберігає легкість і бадьорість духу, хоча в ньому за всього авантюризму відчувається аморфність, готовність підлаштуватися під обставини.

Вірним супутником, «Санчо Пансою» для героя стає згаданий каскадер з колоритним іменем Хома Гоголь. На перший погляд, цей образ видається даниною українській стороні копродукції – хоча насправді цілком вписується в ідейну канву фільму. Як і Ніко, Хома персонаж також «незакріплений», перехідний: етнічний українець, він насправді не пов'язаний з історичною батьківщиною нічим, крім імені та мови. Будучи втіленням «українського характеру» на екрані (недарма зіграв його Богдан Бенюк), він парадоксальним чином стає втіленням кавказької традиції. Хома мріє помститися вбивці свого брата... хоча це, як не раз наголошено у фільмі, не є правильним шляхом (тут можна простежити певний зв'язок з іншим фільмом, що звертається до проблематики кровної помсти – «Два місяці, три сонця» українського режисера вірменського походження Романа Балаяна). Доповнює картину образ американки Соні, рудоволосої красуні-природоохорисниці, досить шаблонної. Так, попри зовнішню оригінальність сюжету, подекуди здається, що побудований він на алюзіях і стереотипах. Особливо помітно це в сценах самої дороги: Туреччина, де мандрівники перестрівають хитрого наркоділка (у місті, де панує культ ведмедя, – ще один «ведмежий» образ!); Болгарія, де Хома зустрічається зі знаменитою провидицею Вангою; Румунія, де героїв грабують, і вони заробляють на прожиток мистецтвом «водіння ведмедя»; Берлін, зображений шаблонними кадрами Бранденбурзької брами та шивниці... Всій цій історії, попри її плавний хід, бракує внутрішньої струнності та вивірності; досить там і нелогічних моментів та натяжок (чого варта лінія підкинутих наркотиків, що їх герої з незрозумілих причин везуть половиною Європи, не наважуючись викинути!). Зрештою, лишається не до кінця зрозумілою доля героя: ми знаємо його наміри, проте щодо можливостей здійснити їх лишається серйозний сумнів...

У підсумку фільм лишає відчуття деякої невизначеності, незавершеності. Можливо, тому, що глядачеві запропоновано одразу дві версії історії, і своєю структурою стрічка уподібнилася до героя з його перехідністю та двоїстістю. Сама форма «історії в історії» не нова, і кінцівка в таких випадках має повернути глядача до реальності (в межах фільму). В «Урсусі» такого чомусь не відбувається – принаймні до кінця; можливо, тому, що надто химерна сама історія, яка увібрала в себе химерність і абсурдизм пострадянських дев'яностих.

Упродовж останніх десятиліть жанр кіноказки зазнав відчутних трансформацій. Нині адресатом фільмових казок є не стільки діти, скільки дорослі. Масова аудиторія все частіше показує своє власне дитяче личко – вона потребує втішних фантазій. Отож не дивно, що на екранах така скажена кількість телесеріальних казочок...

Для дітей – те, що називається фентезі, яке в кіно нині реалізується через багатомільйонні бюджети і складні технологічні спецефекти. Тут так само витає-літає образ дорослого глядача, який уникає «дорослих» і тверезо-реалістичних історій і якому неодмінно подавай щось потойбічно-моторошне, але з неодмінно щасливим фіналом.

Моє покоління виховувалося на традиційних казках – як літературних, так і кінематографічних, які уособлювалися фільмами московських режисерів Олександра Роута та Олександра Птушка (в основі їхніх стрічок зазвичай були народні казки). В українському ігровому кіно до казкарів можна віднести хіба що Євгена Шерстобитова, який, одначе, більше тяжив до фільмів романтичного штибу для глядачів поважнішого віку.